

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111'276.3-055.1/.2:305

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/01>*Авдєєнко І. М.*

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВІДОБРАЖЕННЯ СЕКСИСТСЬКИХ ФОРМ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена мовному сексизму, відображенням сексистських форм мовлення та теоріям появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови). Виходячи з положення про прямий зв'язок мови і суспільства, представники феміністського руху в закордонній лінгвістиці вбачають у багатьох англійських лексичних одиниць не тільки пряме відображення нерівності статей у буржуазному суспільстві, але і свого роду засіб підтримки і збільшення соціальної несправедливості. Наявність у мові таких одиниць називають «мовним сексизмом» [3; 4]. Сексизм – це гноблення за статевою ознакою [6]. Під сексизмом розуміють упереджене ставлення до людини за статевою або гендерною ознакою, це ідеологія, яка культивує патріархат і пригнічення жінки [10]. Сексизм розділяє людей на чоловіків і жінок, протиставляючи їх один одному. Дана ідея виправдовує панування чоловіків і підкорення їм жінок. Це ідеологія, яка затверджує нерівне положення і різні права чоловіків і жінок [7]. Якщо управляють чоловіки – це патріархат, а якщо жінки – матріархат. В даний час всі відомі суспільства в світі – патріархальні, отже, сексистські. З'ясовано, що мова сексизму, подібно мові расизму, приводить до замкнутості нашого мислення і поводження. Визначено, що мова сексизму впливає на наше поводження і відношення до реальності, які, у свою чергу, впливають на мову. У статті були докладно розглянуті відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови) та детально проаналізовано теорії появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок. Результати дослідження показали, що усе, що стосується сексизму представляється дуже важливим для сучасних феміністів лінгвістів. Виявлено, що феміністи вбачають історичну основу того, що мова стала засобом гноблення жінок у сучасному буржуазному суспільстві, і є саме засобом закріплення і збільшення цієї нерівності, а не простим його відображенням. Тому вважаю, що мова, у такому виді в якому вона існує зараз, недосконала, і вся мовна система вимагає змін.

Ключові слова: гноблення, жінка, мова, поведінка, розходження, сексизм, суспільство, чоловік.

Постановка проблеми. Протягом століть жінки знаходяться у прямій залежності від чоловіків, і відносини між статями мисляться як ієрархічні, засновані на пануванні однієї статі над іншою. Сексизм (або дискримінація жінок) – це ідеологія, яка затверджує нерівне положення і різні права чоловіків і жінок; зосередження уваги на інтелектуальних, фізичних, творчих та інших перевагах однієї частини людства над іншою [4, с. 121], саме тому **актуальність статті** не викликає сумнівів, адже наслідки сексизму спостерігаємо в усьому світі. Також **актуальність роботи** обумовлена її антропоцентричною спрямованістю, що відповідає загальній тенденції

сучасного мовознавства до вивчення мовлення як складника людської діяльності та полягає в тому, що забезпечує комунікативний підхід до вивчення мови, тобто комплексне дослідження мовних явищ з урахуванням їх соціолінгвістичних, прагматичних і психолінгвістичних характеристик, це і забезпечує найбільш повний опис мовної структури, та власне, невеликою кількістю робіт, які б вивчали дану тематику [6; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження останніх років ясно показали як користуються мовою чоловіки і жінки в різних ситуаціях, це яскраво можна побачити в роботах Бендас Т.В., Cameron D., Goffman E., Michel A.

та Smith F.M. [1; 3; 6; 8; 10]. Але, у цих роботах майже не приділялася увага соціальним, психологічним і лінгвістичним процесам, що лежать в основі мовних розходжень пов'язаних з маскуліністю і фемінністю.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у відображенні соціально-психологічних стереотипів мовного поведіння. Для досягнення поставленої мети в статті розв'язуються конкретні завдання: описуються відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови) та аналізуються теорії появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок.

Виклад основного матеріалу.

Сексизм – це упереджене ставлення та дискримінація групи людей через їхню стать або гендерну ідентичність [6, с. 38]. Підстави такого порядку речей треба шукати в історії: раніше було вигідно, щоб чоловік займався справами, які не стосуються домашнього клопіту, а жінка сиділа на місці з дітьми. Це ділення було практичне і ґрунтувалося на фізичних відмінностях статей (чоловік сильніший, тільки жінка може народжувати). На ці відмінності посилаються і зараз деякі сексистки. Вони стверджують, що відмовлятися від такого розділення ролей протиприродно, навіть якщо зараз фізичні відмінності вже не грають такої важливої ролі, як раніше [2, с. 59]. Інші сексистки теж виправдовують свої погляди біологією, але ще більш безпосередньо: вони вважають, що жінки за своєю природою менш раціональні, менш логічні, ніж чоловіки, і тому заслуговують на нижче положення [1, с. 211].

Як би це не пояснювали, виправдання сексизму звучить надумано. Проблема має явно соціальну основу, і це можна довести хоч би тим фактом, що вже далеко не всі згодні з не рівноправ'ям статей, менше стає тих, хто б хотів добровільно піддаватися дискримінації. Міцніше за всіх за сексистський режим тримаються, звичайно, ті, кому це вигідно. Але зміни залежать від кожного з нас.

Сексистські стереотипи чоловіків і жінок мають тенденцію заперечувати гідність жінок і переоцінювати важливість чоловіків. Більш того, помітна певна неінформованість у змалюванні характеристик чоловіка і жінки, що спричиняє певний бар'єр між цими двома групами й критику однієї людини іншою. Іншими словами, прославлення чоловіка неминує означає деградацію жінки. Сексистська стереотипізація поведінки

чоловіка й жінки, підтримуючи чоловіка на шкоду жінці, на сьогоднішній день присутня практично у всіх суспільствах.

Отже, розглядаючи відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови), можна побачити, що люди часто звертаються один до одного, використовуючи так звані агентні іменники, наприклад: *author, actor, professor, plumber, jeweler, minister, etc.*

Зараз сексистські тенденції спостерігаються майже в усіх аспектах мови [9; 10]. В англійській мові найменування більшості професій взагалі не передбачають жіночого варіанту. Для того, щоб позначити жінку в професії, необхідно вдаватися до різних допоміжних слів: *lady-professor, medicine woman*.

В англійській мові для позначення різних професій, посад, звань існують агентивні іменники, наприклад: *fisher of souls* – «проповідник, місіонер». Гендерний статус таких слів обумовлений історичною традицією й нормами англійської мови. Суворо андроцентричний характер мають слова, у складі яких є агентивні іменники, що відносяться саме до церкви, релігії. В складі англійських слів можна побачити агентивні лексеми: *soldier, pilot, warrior, seaman, preacher, fisher*.

Очевидним є застосування при словотворенні агентивних афіксів латинського походження *-ant, -or*: *commandant, aspirant, immigrant, director, commentator, constructor, dictator*. Афікс *-ist* грецького походження, за допомогою якого демонструється особа, що існує в політичній, суспільній діяльності, а також утворює агентивний іменник (із зазначенням роду занять, спеціальності): *marxist, monarchist capitalist, machinist, journalist, artist*. Крім того, агентивні суфікси в словах, які називають рід занять або професій, в англійській мові також представлені: *-ape, -aster, -azzi/-azzo, -ee, -eer, -er, -ess, -eur, -nik*. Але цікавим є той факт, що суфікс *-ess* потенційно може супроводжуватися прихованою іронією в словах, що денотативно називають професії жінок, як наприклад: *seamstress, hostess, mistress, waitress*.

Дослідники також звертають увагу на те, що зазвичай назви «жіночих» сфер занять – це діяльність, не пов'язана із певною освітою чи кваліфікацією, а ось «чоловічі» навпаки: *foreman, chairman, businessman* [9, с. 86].

Таким чином, із зростанням кількості жінок, які почали опановувати традиційно чоловічі професії, виникла необхідність перейменування тих агентивів, що містять сексистські елементи.

Для того, щоб хоч якось «відрізнити» статі у назвах професій і звернути увагу спільноти на те, що сьогодні практично немає чіткої межі між «жіночими» та «чоловічими» професіями та посадами, пропонується уникати назв, де складовою частиною є *-man*, як застарілу форму і таку, що не відповідає соціальним змінам.

Не зважаючи на такі «успіхи», все ж таки сьогодні існують неоднозначні ставлення до певних мовних трансформацій. Так, окремі фахівці зауважують на тому, що відмова від таких сексистських форм мовлення як звертання з урахуванням шлюбного стану, вживання гендерно-специфічних суфіксів *-ette*, *-ess*, *-ene*, з одного боку є позитивним результатом феміністської мовної реформи, але заміна афіксів *-woman*, *-man* на нейтральне *person* є свідченням байдужості до жінки [3, с. 125].

Отже, в сучасній феміністській критиці мови немає єдиного підходу до розробки критеріїв перетворень, а також загальних параметрів оцінки важливості та необхідності тих чи інших змін у словнику мови, або у словотвірному арсеналі.

В свою чергу, теорії, що висувалися і висувуються соціологами, психологами і лінгвістами для пояснення появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок можна розділити на дві групи: психологічно-біологічні і психологічно-соціальні.

Одною з найвідоміших теорій є «теорія Свола» – типово феміністська теорія. Відповідно до цієї теорії, мова – утвір чоловіків тієї пори, коли чоловіки були єдиними і безроздільними хазяїнами в суспільстві. Чоловіки створили таку мову, що дозволяє їм зберігати контроль над суспільством. Таким чином, жінкам дісталася підлегла роль у всіх сферах соціального життя і ця роль зберігається донині. Як і усі феміністські теорії, «теорія Свола» ґрунтується на трьох постулатах: лінгвістичному детермінізмі, контролі чоловіків над мовою і, отже, над світом реальності і влади чоловіків у суспільстві [5, с. 97].

На думку прихильників цієї теорії, кожна соціальна група генерує свої власні ідеї про реальність на глибинному рівні, але не всяка група може виразити ці ідеї на більш поверхневому рівні, оскільки всі засоби вираження знаходяться в руках однієї, що домінує групи [5, с. 99].

Жінки генерують свій власний тип реальності, але не мають можливості її лінгвістичного вираження. Тому вони змушені здійснювати щось подібне до перекладу своєї реальності в чоловічий код вираження. При цьому «мовчазна» група

зовсім не зобов'язана в буквальному значенні зберігати мовчання. Її члени можуть говорити дуже багато, але не в змозі сказати те, що вони хочуть.

Ця модель – не єдина модель мови, запропонована феміністсько-орієнтованими дослідниками. Ще однією такою моделлю є модель, автор якої – Дейл Спендер. За теорією Д. Спендера, чоловіки нав'язують жінкам своє розуміння світу через контроль над значенням мовних одиниць. У результаті цього жінки або приймають правила чоловіків, або зберігають мовчання. Ця модель містить у собі три постулати – лінгвістичний детермінізм, контроль чоловіків над мовою і влада чоловіків у суспільстві. Значення мовних одиниць не існують самі по собі. Вони придумані носіями мови. Однак, кожне нове покоління засвоює вже сформовану систему значень. За Д. Спендером, носій не створює значення, а «входить» у нього в процесі соціалізації. А оскільки система значень уособлює уявлення чоловіків про світ, то це уявлення стає пануючим. Д. Спендер вважає, що чоловіки встановлюють значення мовних одиниць і контролюють його. Чоловіки вносять у мову не тільки своє уявлення про світ, але і закріплюють у ньому свою перевагу над жінками [9, с. 64].

Усі приведені теорії і моделі мови, фактично, виходять з того, що мова – замкнута система, не взаємодіюча із суспільством і функціонуюча окремо. Такий підхід часто називають лінгвістичним. Однак, досягнення прагматики, соціолінгвістики показують, що мову не можна розглядати як сукупність знаків. Мова функціонує у взаємодії із соціальним середовищем, піддається її впливу і сама впливає на неї [7, с. 83].

Розходження в мовленнєвій поведінці статей в багатьох випадках обумовлюються тим соціальним середовищем, у якому відбувається соціалізація кожного індивіда. Будь-яке суспільство категоризує соціальні явища. Суспільство поділяє людей на класи і соціальні групи. Стать є двоякою категорією: біофізичною, соціальною.

Ознака статі супроводжує людину із самого народження і, природно, багато в чому визначає те, як людина пізнає дійсність і соціалізується. Різні типи суспільства розвивають свої власні поняття про те, що є «чоловіче» і що є «жіноче». Приналежність до однієї чи іншої статі є однією з найважливіших і впливових категорій у суспільстві. У процесі соціалізації кожен індивід формує стереотипи, якими він згодом буде керуватися при спілкуванні з іншими членами суспільства.

Сукупність представлень людини про те, як варто поводитися в суспільстві прийнято називати

вати «соціальною компетенцією». Аналогічно, правильне уявлення про те, які мовні засоби повинні застосовуватися в якій комунікативній ситуації можна назвати «лінгвістичною компетенцією». Останнім часом, велику популярність одержала теорія, що намагається пояснити природу розходжень у мовному поведженні статей, заснована на припущенні про те, що кожна стаття має свою власну соціальну і, як наслідок, лінгвістичну компетенцію [10, с. 125]. Мова йде про теорію лінгвістичних субкультур. Говорячи про субкультуру статі, Ф.М. Сміт зауважує, що субкультура – сукупність понять і ознак, що існують у суспільстві і дозволяють зараховувати кожного члена до однієї із статей [10, с. 129]. Природно, тут мова йде не про біологічні ознаки. В свою чергу, Е. Гофман уточнює таке визначення, говорячи, що самою елементарною функцією субкультури є забезпечення людей поняттями про те, що є чоловіче, а що є жіноче і надання їм можливості розрізнити дві статі між собою [6, с. 46].

Теорія мовних субкультур стверджує, що розходження, утім, як використовують мову чоловіки і жінки, визначаються соціальними умовами, у яких вони діють як члени суспільства. Оскільки, кожен член суспільства постійно вирішує соціальні задачі і, оскільки, мова є засобом рішення цих задач, кожен індивід найкраще розвиває ті мовні жанри і залишає ті засоби, що сприяють вирішенню цих задач. Чоловіки і жінки частіше діють у різних соціальних контекстах, вирішують різні задачі і тому освоюють різні реєстри мови. Такий підхід до вивчення проблеми в соціолінгвістиці називають функціональним. Він, у першу чергу, спрямований на установлення взаємозв'язку мови і зовнішніх факторів – соціальних, демографічних і ін..

Таким чином, майже всі теорії розглядають дихотомію чоловічого і жіночого мовного поведження як норму і відхилення. Мова чоловіків розглядається як норма, а мова жінок – як відхилення.

Висновки і пропозиції.

Отже, всі теорії, що висувалися і висувуються соціологами, психологами і лінгвістами для пояснення появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок можна об'єднати у дві групи: психологічно-біологічні і психологічно-соціальні. Основним положенням першої групи є те, що розходження в стилі мовного поведження закладаються при народженні дитини раз і назавжди. Вважається, що мова була створена чоловіками для контролю над суспільством, а жінка змушена виконувати підрядну роль. Це, так звані, теорії лінгвістичного детермінізму, що виходять з того, що мова – замкнута система, яка не взаємодіє із суспільством і функціонує окремо. Однак соціолінгвісти доводять, що мова функціонує у взаємодії із соціальним середовищем, піддається його впливу і сама впливає на нього. Психологічно-соціальна група теорій ґрунтується на тому, що розходження в мовленнєвій поведінці статей багато в чому обумовлюється тим соціальним середовищем, у якому відбувається соціалізація кожного індивіда. Особливий інтерес, у цьому зв'язку представляє теорія лінгвістичних субкультур, що пояснює розходження в тому, як використовують мову чоловіки і жінки тими соціальними умовами, у яких вони діють як члени суспільства. Цікаво те, що ця теорія пояснює не тільки стереотипи мовленнєвої і соціальної поведінки різних груп суспільства (у тому числі і статей), але і відхилення від цих стереотипів.

В свою чергу соціологічне значення одержує свій зміст завдяки спостереженням які показують, що ні в психологічному, ні в біологічному змісті не зустрічається чистої чоловічності чи жіночності. У кожній особистості окремо спостерігається суміш її біологічних статевих ознак з біологічними рисами іншої статі і з'єднання активності і пасивності, оскільки ці психічні риси залежать як від біологічних, так і соціальних, психологічних і культурних чинників.

Перспективою подальшого дослідження послужить детальний аналіз мовного сексизму у феміністській інтерпретації.

Список літератури:

1. Бендас Т.В. Гендерная психология. Учебное пособие. Санкт-Петербург, 2006. 431 с.
2. Кон И.С. Психология половых различий. Москва, 1982. 168 с.
3. Cameron D. Feminism and Linguistic Theory. New York, 1992. 247 p.
4. Eakins B. Sex Differences in Human Communication. Boston, 1978. 203 p.
5. Friedan B. Feminine Mystique. New York, 1963. 215 p.
6. Goffman E. The arrangement between the sexes. London, 1977. 136 p.
7. Jespersen O. Language: Its Nature, Development and Origin. London, 1922. 150 p.
8. Michel A. Down with stereotypes. Eliminating sexism from children's literature and school textbooks. London, 1986. 105 p.
9. Poynton C. Language and Gender: Making the Difference. Oxford, 1990. 135 p.
10. Smith F.M. Language, The Sexes and Society. Oxford, 1988. 211 p.

**Avdieienko I. M. THE REFLECTIONS OF SEXIST SPEECH FORMS
(ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH-LANGUAGE).**

The article deals with linguistic sexism, reflections of sexist speech forms and theories of the appearance and functioning of the differences in the speech behavior of men and women (on the material of the English-language). Based on the direct link between language and society, representatives of feminist movements in foreign linguistics see in many English lexical units not only a direct reflection of the gender inequality in a bourgeois society, but also so to say a way of maintaining and increasing social injustice. The existence of such units in the language is called «linguistic sexism» [3; 4]. Sexism is a sexual oppression [6]. Sexism means prejudiced treatment of a person by sex or gender, this is an ideology that cultivates patriarchy and oppression of a woman [10]. Sexism divides people into men and women, contrasting them with one another. This idea justifies the men's domination and the women's submission to them. It is an ideology that asserts unequal status and different rights of men and women [7]. If men rule, it is a patriarchy, and if women – a matriarchy. Currently, all known societies in the world are the patriarchal, therefore, sexist. It is clear up, that the language of sexism, like the language of racism, causes our thinking and behavior to be closed. It is fixed, that the language of sexism affects our behavior and attitudes to reality, which in their turn affects the language. The reflections in the agent vocabulary of sexism regarding the professional affiliation of men and women (on the material of the English-language) were examined in the article minutely and analyzed in detail the theories of the appearance and functioning of the differences in the speech behavior of men and women. The results of the research showed that everything related to sexism is very important to modern feminist linguists. It is revealed that feminists see the historical basis of the fact that the language has become a mean of oppression of women in today's bourgeois society, and is a mean of fixing and increasing this inequality, rather than a simply reflection. Therefore, I think the language as it exists now is imperfect, and the entire linguistic system requires change.

Key words: *oppression, woman, language, behavior, differences, sexism, society, man.*